

Teresa Klimek

Zapiski z internowania

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 19, 423-436

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Teresa Klimek
Gorzów

Zapiski z internowania

Nota o Autorce:

Teresa Klimek (ur. 11 X 1929 Hrubieszów). Córka Stanisława Bończa-Tomaszewskiego (ur. 30 XI 1901 Sobolówka – 29 III 1966 Dursley – Anglia), podporucznika ułanów, uczestnika kampanii wrześniowej (Pomorska Brygada Kawalerii), potem w niewoli radzieckiej w Kozielsku, uratował się i potem był w armii gen. Andersa i Marii Skrzetuskiej (ur. 15 VIII 1909 Trawniki k. Lublina – 25 IX 1990 Mogilno). Po rozwodzie rodziców wychowywana przez dziadka – Kazimierza Skrzetuskiego (ojciec mamy) (ur. 27 VIII 1878 Wilkołaz – zm. 15 X 1945 Przeworsk), babcia Maria Skrzetuska z domu Dobrowolska (ur. 15 VIII 1884 – zm. 31 XII 1931). Pradziadek Teresy Klimek to Antoni Skrzetuski – powstaniec styczniowy (1843–1926, syn Józefa i Teresy z Hebdów), w 1922 r. otrzymał krzyż VM wręczony mu osobiście przez Józefa Piłsudskiego. Wojna zastała ją we Wrześni, potem mieszkała w Zwierzyńcu, Przeworsku i Mogilnie. W roku 1944 zdała od razu do gimnazjum (nie chodziła do szkoły podstawowej). Ukończyła LO w Gnieźnie (1949). Następnie studiowała matematykę na UAM w Poznaniu (1949–52). Po studiach otrzymała nakaz pracy w Szkole Marynarki Wojennej w Gdyni. Tam uczyła tylko przez miesiąc. Następnie pracowała w: szkole zawodowej w Gdyni (1952–53), Technikum Gastronomicznym w Gorzowie (1953–55), następnie 2 lata bezrobotna, potem Technikum Chemiczne na ul. Teatralnej (1957–72) i II LO (1972–84), w którym uczyła matematyki.

Działaczka gorzowskiego Klubu Inteligencji Katolickiej (od lat 70.), obecnie Prezes Koła w Gorzowie, działaczka „Solidarności” od roku 1980, przewodnicząca ZKZ i KZ NSZZ „S” w II LO od 4 XI 1980 – do stanu wojennego. Delegatka z Gorzowa na Krajowy Zjazd Komisji Oświaty i Wychowania NSZZ „S” (VIII 1981). Współredagowała pismo oświaty „Sowa”. Wiceprzewodnicząca Komisji Regionalnej Oświaty i Wychowania (1981). Działaczka Okręgowego Komitetu Więzionych za Przekonania (1981), delegat na I Walny Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” Regionu Gorzów (IV 1981), członek Zarządu Regionalnego NSZZ „Solidarność” w Gorzowie (IV-XII 1981), internowana w Poznaniu i Gołdapi (15 XII 1981 – 27 VI 1982). Działaczka Stowarzyszenia Opieki nad Więźniami „Patronat” w Warszawie (od jesieni 1981), a po zwolnieniu z internowania działaczka Diecezjalnego Komitetu Pomocy (1982–1989) oraz Prymasowskiego Komitetu Pomocy Represjonowanym (1982–1989). Działała także w Komisji Interwencji i Praworządności prowadzonej przez Zofię i Zbigniewa Romaszewskich (1987–1989). W ramach tej działalności raz w miesiącu

jeździła do Podkowy Leśnej, gdzie składała sprawozdania z procesów politycznych w regionie i otrzymywała środki na opłaty grzywnien. 29 IV 1983 wraz z innymi zatrzymana przewencyjnie przed 1 maja. 28 VI 1986 w trakcie rewizji w jej mieszkaniu SB zakwestionowała 69 tytułów (255 sztuk) wydawnictw drugoobiegowych.

Autorka tekstów do „Feniksa” pod pseudonimem „Symeon” i „Agnik” (jeden raz pod tym pseudonimem: nr 28 (55)/1983, s. 1).

„Figurantka” prowadzonych przez Wydział III SB KW MO/WUSW SOR „Pokolanie”, (3 VII 1982 – 12 V 1988) oraz SOR „Faryzeusze” (16 II 1987 – 1 VIII 1989) (AIPN Sz, sygn. 0097/1, Dziennik rejestracyjny KW MO/WUSW w Gorzowie Wlkp.; tamże, sygn. 299/3 t. 2, Inwentarz akt operacyjnych).

Odnaczona: Zasłużony dla Województwa Gorzowskiego (1998); Złota Odznaka Sekcji Krajowej Oświaty i Wychowania NSZZ „S” (2005); Medal „Pro Memoria” (2005) (nadawany przez Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych); Krzyż Kawalerski OOP (2009); Zasłużony dla Województwa Lubuskiego (2009); Zasłużony dla Miasta Gorzowa (2010), Srebrny Medal Opiekun Miejsc Pamięci Narodowej (2010), Zasłużony dla Regionu Gorzowskiego NSZZ „S” (2010). Inicjatorka powstania Towarzystwa Pomocy im. Brata Alberta (1987). Obecnie (2012) na emeryturze, mieszka w Gorzowie. (Rozmowa z T. Klimek z 18 IX 2009).

Mąż Władysław Klimek (1927–2000), z którym ma dwóch synów Tomasza (ur. 1954, architekt, mieszka w Gorzowie), i Kazimierza (ur. 1955, informatyk, mieszka w Calgary w Kanadzie).

Autorka początkowo uniknęła internowania, gdyż w nocy z 12 na 13 grudnia była na rekolekcjach w Rokitnie¹. W dniach 13-15 grudnia SB kilka razy była w mieszkaniu nauczycieli Teresy i Władysława Klimków. Szczęśliwie nie zastała ani razu Teresy Klimek. 14 grudnia wieczorem w czasie kolejnej wizyty SB zostało wezwania dla obojga na następny dzień. Władysław Klimek poszedł i już nie wrócił. W trakcie przesłuchania odmówił podpisania „lojalki” i został internowany. Po jego żonę SB przyjechało do domu. Tym razem ją zastali i zatrzymali, a następnie została internowana². Była jedną z 10 kobiet internowanych z regionu gorzowskiego.

Poniżej zawarte zapiski były prowadzone na bieżąco przez Autorkę w czasie internowania w Poznaniu. Przekazała je w trakcie widzenia jednej z bliskich osób (mąż lub syn), dzięki czemu zostały wywiezione z więzienia w Poznaniu i ocalały. Druga część obejmująca czas internowania w Gołdapi przepadła w trakcie rewizji w ośrodku odosobnienia. W trakcie przewozu internowanych kobiet z Poznania do Gołdapi uczestniczyła w wypadku samochodu-więźniarki³.

Autorka pisze o sobie w trzeciej osobie, stąd gdy w tekście pada imię „Teresa”, chodzi zawsze o Teresę Klimek. Zapiski zostały przez Autorkę przejrane i autoryzowane w roku 2012.

Biogram na podstawie rozmów z Teresą Klimek
oraz przypisy opracował Dariusz A. Rymar

1 Rozmowa z Teresą Klimek z 18 IX 2009.

2 Rozmowa z Teresą Klimek z 18 IX 2009.

3 Więcej na ten temat zob.: Dariusz A. Rymar, *Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” w Regionie Gorzów Wielkopolski w latach 1980–1982*, Gorzów Wlkp. 2010, s. 453-456.

15 grudnia [- wtorek]

Aresztowanie – wtorek. Godz. 12.30 – Teresa; godz. 13.00 – Ania [Marczyk]⁴. Przeniesienie z Gorzowa do Poznania na ul. Młyńską, przyjazd ok. godz. 18.00. Rozmieszczenie w salach. Agnieszka [Wiśniewska]⁵ i Krystyna [Koper]⁶ – 23, Ania [Marczyk] i Teresa – 22. Pierwsza noc prawie bezsenna. Oddawanie ubrania na noc na korytarz. Cały dzień nic nie dostałyśmy do jedzenia i picia. Z Gorzowa do Poznania przewożono nas w budzie i pilnował nas człowiek z karabinem maszynowym.

16 grudnia – środa

Wstanie – godz. 6.00. Śniadanie, zimno, gdyż kaloryfer nie grzeje. Awaria centralnego ogrzewania. Badanie lekarskie: EKG, prześwietlenie u lekarza (ciśnienie 170). Rozmowa z wychowawcami. Naprawa kaloryferów. Troszkę grzeje, ale ogólnie zimno. Na dworze mróz. Jesteśmy w sali 4-osobowej: Basia [Oroń]⁷, Ela [Kaczmarek z Chodzieży]⁸, Ania [Marczyk] i Teresa. Najważniejsze zachować godność i człowieczeństwo. Wolność lub zniewolenie jest sprawą wewnętrzną każdego z nas.

Obiad: barszcz z makaronem, sztuka mięsa, sos, ziemniaki, buraczki. Ok. godz. 19.00 przyszedł dowódca, który w b[ardzo] ostrym tonie powiedział nam, że może się na nas zemścić i że nie szanowałyśmy wolności. To było straszne. Kazał zdjąć różaniec. Nie mogłyśmy usnąć.

17 grudnia – czwartek

Czy nikt o nas się nie dopomina? Ranek rozpoczął się spokojnie. Kaloryfer trochę grzeje, ale zimno nadal.

Po obiedzie przeniesiono Basię do innej sali. Jesteśmy we trzy. Mówimy cicho. Wiadomości z głośnika smutne o wypadkach w kopalni „Wujek” i Gdańsku (były one we środę).

Obiad kapuśniak i bigos.

18 grudnia – piątek

Rano zgłosiłyśmy chęć pójścia do lekarza; kaloryfer letni, zimno. Dałyśmy listy do wysłania.

---

4 Anna Marczyk (ur. 19 VIII 1956). W grudniu 1980 współzałożycielka NZS na AWF, od 1 IX 1981 nauczycielka wychowania fizycznego w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 16 w Gorzowie, internowana w okresie 15 XII 1981 – 29 IV 1982 w Poznaniu (do 10 I) i Gołdapi.

5 Agnieszka Wiśniewska (ur. 20 IV 1952). Działaczka Duszpasterstwa Akademickiego, technik fizykoterapii w Państwowym Domu Pomocy Społecznej w Gorzowie (1978 – 30 XI 1982). Delegat na I WZD, wybrana do ZR. Internowana 14 XII 1981 – 27 VI 1982, później na emigracji w Szwecji. Inwigilowana przez SB w ramach SOR „Masażystka” (prowadzona w okresie 13 IX 1979 – 23 III 1985).

6 Krystyna Koper (ur. 1 XII 1950). Technik elektronik, dyspozytor wojewódzki w Wojewódzkim Urzędzie Telekomunikacji (1972–2004). Działaczka KZ w swoim zakładzie. Zatrzymana 14 XII w pracy i internowana 14 XII – 23 XII 1981.

7 Barbara Oroń (1938–2004), działaczka z Wałcza (Region Piła), internowana w okresie 13 XII 1981 – 30 IV 1982.

8 Elżbieta Kaczmarek (ur. 1951), działaczka „Solidarności” z Chodzieży (Region Piła), internowana w okresie 13 – 31 XII 1981.

Wizyta u lekarza, naprawiony kaloryfer. Wypiska: „Klubowe”, zapalki, cukier, ser, herbata, koperty, krem „Nivea”, karty świąteczne, korespondencja.

Obiad: zupa z kapusty, ziemn[iaki], surówka, ryba.

Przez głośnik ciągle wiadomości, muzyka Chopina i Wieniawskiego. Dzisiaj muzyka nieco lżejsza. Agnieszka [Wiśniewska] i Krystyna [Koper] są za ścianą.

19 grudnia – sobota

Kaloryfer grzeje. Ranek spokojny. Wiadomości nijakie.

Wstajemy teraz według regulaminu świątecznego, tzn. o 7-mej rano. Ale ogólnie trudno się rozeznąć w rozkładzie dnia. Ścielimy już drugi dzień łóżka we „wzorek”.

Obiad: zupa z kapusty, ziemniaki, surówka, kotlet mielony.

Po obiedzie cisza, pod wieczór przybyła do nas Krystyna Laskowicz⁹.

Na kolację ryż na mleku. Wieczorem pożyczyłyśmy książki z biblioteki więziennej. W nocy budziłam się kilka razy.

20 grudnia – niedziela

Śniadanie – dodatkowo salceson. Przedpołudnie spokojne. Na obiad zupa krupnik, kasza z sosem, buraczki.

Po południu nie było herbaty. Krystyna [Laskowicz] była u wychowawcy. Dwukrotnie awaria spłuczki. Naprawy dokonał młody chłopak. Spokojnie czekamy.

21 grudnia – poniedziałek

Imieniny ojca – składam mu w myśli życzenia. Noc słabo przespana, myślałam o bliskich i o uczniach. Po kolei o każdym.

Rano jak zwykle: Krystyna [Laskowicz] zapisała się do lekarza, czekamy na herbatę. Ania [Marczyk] otrzymała nową poduszkę (z poprzedniej sypała się gąbka). Obiad jak poprzedniego dnia.

Po południu był sędzia penitencjarny z kapitanem i wychowawcą. Pytali o warunki. Mówiłyśmy im głośno swoje zastrzeżenia. W sali 17 mieszkają Grażyna [Pytlak]¹⁰,

9 Krystyna Laskowicz (ur. 1938), pracownik naukowy UAM (1973–89); od IX 1980 w „S”, współzałożycielka struktur „S” na UAM, nast. wiceprzew. KZ; redaktor niezależnego pisma „Serwis Informacyjny KZ «S» UAM”. Internowana w (18 XII 1981 – 8 III 1982). Od 1982 działacz TZR Wielkopolska, współpracowniczka przew. Janusza Pałubickiego, koordynatorka i łączniczka TZR z in. strukturami opozycji, organizatorka obiegu informacji z ośrodkami poza Wielkopolską, także z zagranicą; 27 XII 1982 aresztowana, oskarżona w procesie Jerzego Pałubickiego, przetrzymywana w AŚ w Poznaniu, w V 1983 zwolniona na mocy amnestii; autorka do prasy podziemnej, organizatorka sieci kolportażu, uczestniczka demonstracji. W 1991 współtwórczyni, do 2000 prezes, redaktor nac. poznańskiego Radia „S”, 1992–1994 prezes, redaktor nac. TV ES; 2000–2001 dyr. Departamentu Komunikacji Społecznej w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów Jerzego Buzka, 2001–2004 pracownik poznańskiego Oddziału IPN. Obecnie na emeryturze (www.encyklopedia-solidarnosci.pl).

10 Grażyna Pytlak (ur. 2 IV 1948). Inżynier budownictwa lądowego, w roku 1980 zatrudniona w Zakładzie Projektowania i Usług Inwestycyjnych „Inwestprojekt” w Gorzowie jako starszy asystent projektanta. Aktywna działaczka Duszpasterstwa Akademickiego, przed sierpniem 1980 uczestniczyła w zebraniach mających na celu powołanie gorzowskich oddziałów RMP i KPN, do czego jednak nie doszło. W latach 1980–81 redaktor dwutygodnika „Solidarność Gorzowska”. Delegat na I WZD, wybrana do ZR. Delegat na I KZD. Internowana w okresie 13 XII 1981 – 12 III 1982. Po zwolnieniu jedna z najbardziej aktywnych uczestniczek gorzowskiego podziemia, m. in. autorka

Stenia [Hejmanowska]¹¹, Anita [Szlachciuk]¹², Danka [Iżykowska]¹³. Czyli już mamy 8 [9 – bo i Mszyca] z Gorzowa. Potem przyszedł naczelnik i rozmawiał z gorzowiankami w sprawie przesłuchań. Jesteśmy podniecone czy coś może się poprawić. Przez radio komunikat, że od 22 do 28 grudnia można przejeżdżać bez przepustki z miejscowości do miejscowości. To jest już coś. Wczoraj przyjechał do Warszawy arcybiskup Poggi¹⁴.

22 grudnia – wtorek

Dzisiaj w dzienniku o godz. 9.00 komunikat o internowanych (m. innymi że przebywają w domach wczasowych i mogą się kontaktować). Postanowiłyśmy, że jak wychodzimy, to wszystkie. Widziałyśmy na spacerze Anitę [Szlachciuk], Grażynę [Pytlak], Dankę [Iżykowską] i Stenię [Hejmanowską] i „Mszycę”¹⁵.

O godz. 15.00 – spacer z salą 21. Ela [Kaczmarek] była na rozmowie i otrzymała decyzję o internowaniu (przed obiadem). Ania [Marczyk] dostała list od matki i paczkę żywnościową oraz odzieżową. Krystyna [Laskowicz] była u lekarza – ma zażywać

---

tekstów do „Feniksa”, działaczka Diecezjalnego i Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Represjonowanym (1982–89), członek Krajowej Komisji Praworządności (1983–89). Kontrolowana przez Wydział III „A”/V SB w ramach: SOR „Projektantka” (13 IX 1979 – 24 I 1980); SOR „Larwa” (od lata 1981); SOR „Faryzeusz” (24 II 1987 – 22 IX 1989). Obecnie na rencie, współautorka „Encyklopedii Solidarności”.

- 11 Stefania Hejmanowska (ur. 1 V 1937). Pracownik „Stilonu” (1966–85). Działaczka KZ w „Stilonie”. Internowana 13 XII 1981 – 12 III 1982 w Poznaniu (do 10 I) i Gołdapi. Czołowa działaczka gorzowskiego podziemia lat 80. 25 sierpnia 1985 tymczasowo aresztowana i oskarżona z art. 282a par. 1 KK i art. 45 prawa prasowego, przebywała w areszcie śledczym w Krzywańcu (zwolniona 27 III 1986). Dyscyplinarnie zwolniona z pracy po 19 latach nienagannej pracy. Od 12 I 1988 w Radzie Regionalnej „S”, 4 IV 1988 dokooptowana do Krajowej Komisji Wykonawczej NSZZ „S” przy Lechu Wałęsie. Kontrolowana przez SB w ramach SOR „Faryzeusz” – reaktywowanie prezydium Zarządu Regionu, prowadzonej przez Wydział III (16 II 1987 – 1 VIII 1989). Objęta też wraz z innymi sprawą o nieznanym kryptonimie w związku z udziałem w manifestacji 1 maja 1988 (5 V 1988 – 6 I 1989). W roku 1989 senator z listy Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”.
- 12 Anna Szlachciuk (ur. 3 X 1939). Farmaceutka, zatrudniona w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym (1963–2005). Delegat na I WZD (IV 1981), wybrana do ZR. Członek założyciel PPD (VII 1981). Internowana 13 XII 1981 – 29 IV 1982. Kontrolowana przez SB w ramach SOR „Odłam” (31 VII 1981 – 25 III 1985).
- 13 Danuta Iżykowska, z domu Opiel (ur. 11 III 1941). Pracownik administracji w Zarządzie Regionalnym NSZZ „S” w Gorzowie (1 V – 12 XII 1981). Internowana 13 XII 1981 – 11 II 1981 (Wawrów, Poznań ul. Młyńska, Gołdap).
- 14 Luigi Poggi (1917–2010), kardynał, dyplomata watykański, specjalny wysłannik Stolicy Apostolskiej do spraw kontaktów z krajami bloku wschodniego.
- 15 Maria Tężycka (ur. 6 VI 1951). Technolog drewna, referent w Dziale Przygotowania Produkcji ZSB „Stolbud” w Gorzowie (1974–84). Działaczka Duszpasterstwa Akademickiego (ps. „Mszyca”) od roku 1975. 12 VI 1979 r. w jej mieszkaniu odbyło się zebranie konsultacyjne w sprawie utworzenia RMP z udziałem m. in. Aleksandra Halla i Marka Jurka, zaś 19 VIII 1979 w jej mieszkaniu odbyło się zebranie z Romualdem Szeremietiewem w sprawie powołania KPN. Z powodów politycznych w roku 1979 SB zablokowała jej awans na stanowisko kierownicze. Inicjatorka utworzenia w „Stolbudzie” NSZZ „S”, pełniła w nim funkcję sekretarza KZ. Internowana w Poznaniu i Gołdapi 13 XII 1981 – 29 IV 1982. Inwigilowana przez SB od 1979 roku, m. in. w ramach SOR „Łoża” (dotyczyło Ruchu Młodej Polski), SOR „Bazar” (dot. KPN) (1979–83) i KE „Uparta” (1984?). Po zwolnieniu z internowania uczestniczka Diecezjalnego Komitetu Pomocy, współpracowała jako maszynistka z redakcją podziemnego „Feniksa”.

ampicylinę i swoje witaminy, ale nie dostała ich. Znalazłam wśród znaczków talon na mydło.

23 grudnia – środa

Na obiad tylko grochówka. Rano łóżka posłałyśmy bez szlaczków. Dzisiaj dostałam paczkę od Tomka¹⁶, ciastka chyba dała Calineczka¹⁷, był słoik konfitur, herbatniki, masło, cukier kostkach. W jaki sposób Tomek dowiedział się o moim pobycie?

Paczkę dostała także Krystyna [Laskowicz] i koleżanki z sali 23. Także z 17-tki dostały paczkę. Krystyna K[oper] była na przesłuchaniu.

Dzisiaj była kąpiel w łaźni na parterze, było to wspaniałe. Krystyna [Laskowicz] była na rozmowie około 2 godzin. Potem mnie wezwano na rozmowy. Podobno jutro wyjdzie Władek¹⁸. Rozmowa była dość długa, ok. 1 i 1/2 godz. Dowiedziałam się o aresztowaniu Adama [Opieła]¹⁹. Wieczorem: „kopsnij chabetę”²⁰. W nocy słabo spałam. Krystyna Koper wyszła do domu.

24 grudnia – czwartek

Dzisiaj Wigilia – nie wiemy czy ktoś dzisiaj wyjdzie do domu. Myślę, że my już zostaniemy tu na święta.

Rano wyprałam skarpety i podkoszulkę. Około godz. 12.00 – spacer naokoło podwórka. Na środku rośnie drzewko rachityczne. Dzisiaj napiszę jeszcze listy. Napisałam jeden list, nie mam o czym pisać.

Wieczorem Wigilia. Stół nakryty pięknie, gałązki choinki od mamy Krystyny w słóiczku z wodą, ubrane kostkami cukru.

Na kolację dali rybę. Uszykowałyśmy sobie kanapki. Miałyśmy opłatek. Podzieliłyśmy się nim składając życzenia sobie i w myśli bliskim. Ścisaliśmy się płacząc.

Po kolacji – apel – kosteczka i śpiewy: „Wśród nocnej ciszy”, „Bóg się rodzi”, „Przybieżeli...”, „Warszawianka”, Hymn, „Boże coś Polskę”. Przyszło 6 strażników: dwie kobiety i czterech mężczyzn. „Czy mam was traktować jako kobiety? Zrozumiały.

16 Syn Autorki.

17 Helena Januszkiewicz – nauczycielka jęz. rosyjskiego z II LO – koleżanka z pracy Autorki.

18 Mąż Autorki.

19 Adam Opieł (1951–1992). Elektromonter, elektryk w GPPB (1972–1982). We wrześniu 1980 inicjator utworzenia NSZZ „Solidarność” w GPPB, 16 IX 1980 wybrany na przewodniczącego ZKZ (potem KZ) w GPPB, funkcję przewodniczącego KZ w GPPB pełnił do wprowadzenia stanu wojennego, 19 IX 1980 dokooptowany do składu prezydium MKZ. Delegat na I WZD, wszedł do ZR. Delegat na I KZD. Członek założyciel PPD. 29 X 1981 otrzymał zarzuty prokuratorskie z powodu propagowania plakatów informujących o rocznicy najazdu ZSRR na Polskę 17 IX 1939 roku. 14 XII 1981 uczestniczył w zebraniu, na którym powołano Międzyzakładowy Komitet Strajkowy, był jednym z kierujących strajkiem w Zakładach Mechanicznych, za co 5 I 1982 skazany na 4 lata pozbawienia wolności; amnestionowany w lipcu 1983; po uwolnieniu zaangażował się ponownie w działalność podziemną i 5 XII 1983 ponownie zatrzymany za kolportaż drugoobiegowych wydawnictw (wraz z dwiema siostrami), za co 14 VI 1984 skazany przez Sąd Rejonowy w Gorzowie na 1,5 roku pozbawienia wolności, ponownie amnestionowany w lipcu 1984. Inwigilowany przez SB w ramach SOR „Zaangażowany” (24 XI 1980 – 14 VI 1984) i SOS „Kret” (17 IX 1984 – 20 VI 1988) (dot. działalności w podziemiu).

20 Oznaczało to „przyslijcie paczkę”, kartkę z takim napisem na sznurku umieścili więźniowie kryminalni z celi piętro wyżej.

Potem Pasterka z głośnika i list Prymasa, w którym wspomina się uwięzionych. Po-tem noc bezsenna prawie. Zrobiliśmy małe paczki: piernik, kostka cukru – serce, kawałek gałązki i opłatka.

25 grudnia – piątek

Rano spokojnie. Śniadanie – kielbasa. Potem msza św. z głośnika. Nie chciałyśmy iść na spacer, zbyt smutno w dzień świąteczny. Obiad: rosół, ziemniaki, buraczki, kotlet, zgiął się w przeddzień jeden talerz i nawet tego nie zauważyłyśmy, że przynieśli tylko trzy drugie dania, zadzwoniłyśmy na oddziałową, talerz się odnalazł i Ania mogła dostać obiad. Nie jadłyśmy prawie nic. Wczoraj w głośniku było świątecznie i fragmenty „Chłopów” Reymonta o Wigilii, kolędy z krótką wzmianką historyczną, dzisiaj natomiast mocne rytmy. Trudno wytrzymać.

Przeczytano jeszcze raz oświadczenie Jaruzelskiego wczorajsze. Wieczorem pilnowano nas bardziej niż zwykle, było cicho i spokojnie. Nie mogłyśmy spać.

26 grudnia – sobota – drugi dzień świąt

Od rana mówią nam, że jest już regulamin dla internowanych. Na spacerze byłyśmy z salą 21. Na dworze odwilż. Jest ok. 10.00, a jesteśmy już po spacerze. Joannę [Lewicką]²¹ z 23 zabrano na przesłuchanie. Okazało się, że to była wizyta. Wróciła promienna, potem była mama Ani [Marczyk]. W Gorzowie spokojnie. Wychowawczyni wezwała nas do pokoju aby przeczytać regulamin dla internowanych. Trudno się zorientować w tym gąszczu. Ania wróciła wzruszona z wizyty z mamą. Po południu byli u Krystyny [Laskowicz] mama i syn Paweł. Wizyty odbywają się w świetlicy i trwają jedną godzinę. Wieczorem w głowie pełno myśli. Ania [Marczyk] i Krystyna [Laskowicz] otrzymały z domu paczki. Jedzenia mamy dużo.

27 grudnia – niedziela

Przyjechał Władek z wizytą – godzina minęła bardzo szybko. Potem byli rodzice Eli [Kaczmarek]. Otrzymałyśmy paczki, bardzo potrzebne sprawy bielizniane [i] podkoszulki. Są to bardzo istotne sprawy. Dalsza część niedzieli upływa spokojnie. Jest to trzynasty dzień pobytu.

28 grudnia – poniedziałek

Dzień upływa spokojnie. Ok. godz. 12.30 spacer. Od rana boli mnie głowa. Krystyna [Laskowicz] umyła głowę i dostała paczkę od dzieci. Spotkanie sal 16, 17, 21, 22 z dowódcą ochrony i kierownikiem penitencjarnym. Było burzliwe. Były też [na] nim wychowawczyni i dwie panie psycholog. W Gębarzewie są mężczyźni z Poznania. Nie byłam na spacerze. Otrzymałam decyzję [o internowaniu i nie podpisałam jej]. Rzeczy z depozytu przywiezione przez Wł[adysława].

---

21 Joanna Lewicka (ur. 1950), działaczka „S” z Poznania, internowana w okresie 13 XII 1981 – 5 VII 1982.

29 grudnia – wtorek

Znowu od rana boli głowa. Wyszłam jednak na spacer. Nie jadłam obiadu. Potem torsje żółcią do nocy. Byłam u lekarza – zapisała mi dietę. Był u nas dyrektor Zakładów Penitencjarnych z zast[ępcą] naczelnika. Obiecał lepsze warunki. Po południu cały czas leżałam.

30 grudnia – środa

Od rana cisza. Potem okazuje się, że jest wielkie mycie i kąpanie i zmiana bielizny (tzw. wielka zmiana). Po kąpaniu okazuje się, że wzywają nas pojedynczo i robią nam fotografie en face i profilem, odciski palców obu dłoni oraz ankietę. Jest to zupełne zaskoczenie i nie możemy się pozbierać. Ania [Marczyk] i Ela [Kaczmarek] były na kąpieli – w tym czasie naprawiono nam okno i spłuczkę. W tym czasie przebywa-
łyśmy z Krysią [Laskowicz] w 19. Potem byłyśmy u wychowawczyni wypożyczać książki. Odczytała nam raport o udzielenie kary za śpiewanie kolęd przy otwartym „oknie” dnia 24 grudnia. Przyznałyśmy się do „winy”.

Napisałam dwie prośby o widzenie z kapłanem i o zegarek z depozytu.

Dzisiaj wyszły Iza Sz[eremietiew]²² i Krystyna St.²³ z sali 16.

31 grudnia 1981 – czwartek

Rano spokojnie – pada deszcz. Od dzisiaj otrzymuję dietę. To już 17 dzień internowania, tak się to nazywa szumnie.

Ela [Kaczmarek] została wezwana i po półtorej godz[inie] wróciła. Ania [Marczyk] i Teresa nie wyszły na spacer. Ela [Kaczmarek] wyszła ok. 12.00 godz. do domu.

Dzisiaj stałe podniecenie. Naprawiono nam spłuczkę. Ok. godz. 15.00 przyszła do nas na łóżko po Eli Anka Martynów²⁴ z Leszna, a do 23 Majka [Basikiewicz]²⁵ i Dorota Kubiak²⁶ z 33. Sala 37 przeniesiona do 16.

Potem była spowiedź i komunie św. w pokoju wychowawczyń. Wieczorem nie spałyśmy długo i doczekaliśmy godziny północnej. Było spokojnie i cicho. Trudno było zasnąć²⁷.

22 Izabela Szeremietiew (ur. 1952), działaczka „S” z Regionu Leszno, internowana w okresie 13-30 XII 1981.

23 Prawdopodobnie Krystyna Stachowiak (ur. 1946) ze Wschowy (Region Leszno), internowana w okresie 13-30 XII 1981.

24 Anna Martynów (ur. 1946), działaczka „S” z Regionu Leszno, internowana w okresie 13 XII 1981 – 28 IV 1982.

25 Maria Basikiewicz (ur. 1958). W roku 1981 członek redakcji „Echa” – pisma Zarządu Regionalnego NSZZ „Solidarność” w Gorzowie, internowana w okresie 22 XII 1981 – 29 IV 1982; łączniczka lidera gorzowskiego podziemia Zbigniewa Bełza; 15 IV 1983 r. zatrzymana przez SB w czasie jego zatrzymania przez SB i zwolniona 30 VIII 1983. Żona działacza opozycji Mirosława Haczura, obecnie (2012) na emigracji w Kanadzie.

26 Dorota Kubiak (ur. 1939), działaczka „S” z Regionu Leszno internowana w okresie 13 XII 1981 – 26 II 1982.

27 Anna Marczyk miała zegarek, przeoczony przy rewizji, dlatego panie dokładnie wiedziały kiedy była północ. Przez okno celi widziały wieżowce, w których ku ich zdumieniu było ciemno. Dopiero potem dowiedziały się od Kazimierza Klimka (syna Autorki), że w Poznaniu umówiono się na wyłączenie światła o północy w Sylwestra (Kazimierz mieszkał wówczas w Poznaniu).

1 stycznia 1982 – piątek

Rano zaraz po śniadaniu komunია św. w celi. B[ardzo] przykre wrażenie. Ania [Marczyk] płakała. Potem spacer z salami 21 i 23. Rozmowa z Majką [Basikiewicz]. Obiad. Spokojne popołudnie. W poniedziałek zostanie wznowiona nauka w szkołach. Do wieczora spokój. Rozmowa ze Słoneczkiem²⁸ (głowa mnie bolała cały dzień). Wiadomość od M.²⁹

2 stycznia – sobota

Rano spokojnie, spacer z 21 i 23. Danusia [Iżykowska] miała wizytę. Stasia [Sobieraj]³⁰: Nie sztuka stąd wyjść, ale sztuką było się dostać.

U Krystyny [Laskowicz] była matka brat, Kamila i Paweł. Dowiedziałam się, że Kazik³¹ jest w Poznaniu. Obiad. Komunია św. ok. godz. 16.00. Spokojnie, nikt nie wychodzi do domu.

Wieczorem jakiś ruch dotyczący 16. Apel, kosteczka i spać. Radio podało o przywódcach górników „Piasta”.

3 stycznia 1982 – niedziela

Rano normalnie. Ok. godz. 9.00 kum[unia] św. Potem śniadanie. Następnie program TV w świetlicy wspólnie z salami 21 i 23. Trwało to 3 godziny i myślałam, że głowa pęknie. Obiad. Potem paczka z domu – życzenia od Calineczki. Cukierki [radzieckie]. Chyba był Władek i nie wpuścili go. Czuję się psychicznie słabo. Dzisiaj sprawdzono stan naszego konta pieniędzy z depozytu. Wczoraj dowiedziałam się, że L[eszek] Nowak³² podjął głodówkę. W Gębarzewie są mężczyźni z Poznania. Napisałam list do domu i do Franka [Konaszewicza]³³ w Wawrowie.

Nie można było zasnąć. Nie byliśmy na spacerze, bo miał być zaraz po TV, a byliśmy bardzo zmęczone pobylem w świetlicy.

---

28 Tak nazywano jedną z klawiszek.

29 Prawdopodobnie Majka Basikiewicz.

30 Stanisława Sobieraj, działaczka „S” Rolników Indywidualnych z Sieradza, internowana w okresie 13 XII 1981 – 18 II 1982 w Poznaniu i Gołdapi (informacje od Stanisławy Sobieraj przekazane przez Teresę Klimek).

31 Syn Autorki.

32 Leszek Nowak (1943–2009). Profesor nadzwyczajny w zakresie filozofii od 1976 r., zwyczajny od 1990 r. Członek-korespondent Polskiej Akademii Nauk (1994 r.). Pracownik Zakładu Prawniczych Zastosowań Logiki UAM (1965–1970) oraz Instytutu Filozofii UAM (1970–1985). Zwolniony z pracy na UAM w 1985 z powodu publikowania w wydawnictwach podziemnych. W 1989 przywrócony do pracy akademickiej na poprzednim stanowisku. Członek PZPR (1962–1980). Internowany w stanie wojennym (13 XII 1981 – 9 XII 1982). Członek „Solidarności” od 1980 do 1995 (<http://www.staff.amu.edu.pl>).

33 Franciszek Konaszewicz (ur. 1950). Mistrz procesów aparatowych w ZWCh „Stilon” (1973–84). W sierpniu 1980 współautor petycji płacowej wniesionej przez pracowników Wydziału Kordu w „Stilonie” i w związku z tym inwigilowany przez SB w ramach SOR „Niezadowoleni” (29 VII 1980 – 14 V 1981). Wybrany do KZ (13 XII 1980). Rozpracowywany przez SB w ramach SOR „Chemik” (23 VII 1981 – 23 III 1985). Deleat na I WDW, gdzie wybrany do ZR „S”, a następnie do prezydium ZR „S” Internowany w Wawrowie i Głogowie (13 XII 1981 – 5 II 1982). W październiku 1986 znalazł się w składzie pięcioosobowego jawnego prezydium ZR i w związku z tym objęty inwigilacją przez Wydział III SB w ramach SOR „Faryzeusze (18 X 1986 – 1 VIII 1989).

4 stycznia 1982 – poniedziałek

Zaraz po śniadaniu spacer. Bardzo męczący. Potem rzeczy z magazynu zupełnie niepotrzebne. Natomiast nie ma książek. Po wyjściu ze spaceru – mycie. Potem oferta na wypiskę. Podaliśmy każda z nas kompot, herbatę, znaczki, koperty itp. Wypożyczenie książek. Dzisiaj w gazecie o NZS. „Fakty mówią za siebie” – ostry atak. Czuje się niespokojnie.

Dostałam zegarek z depozytu. Zawsze to coś własnego. Widziałam A[nitę] [Szlachciuk] i St[enię] [Hejmanowską]. Dostałyśmy jabłka od nich. Agnieszka [Wiśniewska] miała wizytą ojca z Łodzi. Bardzo się z tego cieszymy. Wieczorem tzn. od 17.00 – 18.00 TV. Poszły Ania [Marczyk] i Anka [Martynów]. Rozmawiałyśmy z Krystyną [Laskowicz]. W TV wywiad z Andrzejem Lewandowskim na temat internowanych. Potem kolacja i spanie. Ze spaniem nieco lepiej.

5 stycznia 1982 – wtorek

Rozpoczyna się czwarty tydzień pobytu w Poznaniu. Rano dostałyśmy „Gazetę Lubuską” z 30 grudnia ub. r. [Franciszek] Brodzik pisze tam o procesie w Gorzowie³⁴. Spacer parami. Przy wyjściu na powietrze mam zawroty głowy. Zapisane do lekarza: Krystyna [Laskowicz], Anka [Martynów], Teresa – lekarz nie przyszedł. Wizyta Kazika – jest zdrowy. Paczka od Domin[ikanów]. TV – od 17.00 do 19.00 – program przyrodniczy. Odp. Agnieszki [Wiśniewskiej].

6 stycznia 1982 – środa – Trzech Króli

Rano spokojnie, Krystyna sama poszła na spacer i przyniosła deseczki oraz listwy. Krystyna podpisała upoważnienie dla pełnomocnika. Wieczorem TV. Wywiad w dzienniku z Markiem Brunne³⁵, który wrócił ze Stanów Zj[ednoczonych]. Potem „Ludzie bezdomni” – trudno było wytrzymać. Napisałam list do Wł[adka], do szkoły i podanie o drugie widzenie.

7 stycznia – czwartek

Po śniadaniu umyłam włosy. Rozmowa z psychologiem³⁶. Po mnie Krystyna [Laskowicz] u psychologa. Po obiedzie spokój. Krystyna i ja nie byłyśmy na spacerze, gdyż myłyśmy włosy.

Po obiedzie była u psychologa Ania Marczyk.

34 Chodzi o procesy uczestników strajków z 14-16 grudnia 1981 w Gorzowie.

35 Marek Brunne (1940–2002). Pracownik naukowy Instytutu Maszyn Przepływowych PAN w Gdańsku (1963–1992), Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy (1974–1975) i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku (1975–1980). Od IX 1980 w „S”, członek Komisji Instytutowej „S”, VII–X 1981 po I WZD Regionu Gdańsk, rzecznik prasowy ZR. X–XII 1981 po I KZD rzecznik prasowy KK, 3 XII 1981 po posiedzeniu KK w Radomiu złożył rezygnację. Stan wojenny zastał go na konferencji naukowej w Seattle (USA), w I 1982 powrót do Polski. W 1989 współorganizator Chrześcijańsko-Demokratycznego Stronnictwa Pracy. Od 1990 prof. Samodzielnej Pracowni Laserów Gazodynamicznych w IMP PAN w Gdańsku. Od III 1992 na rencie (www.encyklopedia-solidarnosci.pl).

36 W czasie tej rozmowy pani psycholog dopytywała się o stanowisko Autorki wobec działaczy Regionu Dolny Śląsk, którzy na krótko przed wprowadzeniem stanu wojennego z konta związkowego pobrali 80 mln zł.

O godz. 17.00 TV. Wywiad z Górą³⁷ od Rolników Indywidualnych. Wieczorem rozmowy. Spałam nieco lepiej.

8 stycznia – piątek

Dzisiaj mała zmiana bielizny – kąpiel. Nie ma spaceru. Zupełny spokój. W małej zmianie krótkie koszulki. W kąpeli były Anka [Martynów] i Ania [Marczyk]. U Majki [Basikiewicz] była w odwiedzinach siostra. Głowa boli. Bardzo tęsknimy. Anka napisała list do rodziców.

Kennort Miejscę wyjątki Kreish. Starostwo powiat. Kennnummer Numer rozpoznawczy Gültig bis Ważne do	 	AMPLICHE VERMERKE LWAGI URZĘDOWE Kennkarteninhaber wohnt w miejscowości w powiecie w Starostwie powiat. Urzędniczy Urzędniczy Urzędniczy
Name Nazwisko Geburtsname (b. Ehefrau) Nazwisko panieńskie (o matce) Vorname Imię Geboren am Urodzony (o) w dniu Geburtsort Miejscę urodzenia Kreish. Starostwo powiat. Land Kraj Beruf Zawód Religion Wyznanie Besondere Kennzeichen Szczególne znaki rozpoznawcze	Karimierz Skrzetuski Entschlüsselung des Kennkarteninhabers Połączenie posiadacza karty rozpoznawczej 10. Jan 1942 1942 DER KREISHAUPTMANN Ausstellungsbehörde Władza wystawcza Entschlüsselung des angefertigten Dokument Połączenie sporządzającego urzędnic	ob od in w Kreish. Starostwo powiat. Dienstort Miejsce służbowe ob od in w Kreish. Starostwo powiat. Dienstort Miejsce służbowe

Kenkartka Kazimierza Skrzetuskiego (dziadka Autorki) (ze zbiorów Teresy Klimek)

Maria Skrzetuska (babcia Autorki) (ze zbiorów Teresy Klimek)

37 Henryk Góra (1931–2010) – nauczyciel, rolnik z Białosłiwa, pracownik naukowy (dr) Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Gdańsku 1972–1981, organizator „Solidarności Chłopskiej” 1980, przewodniczący Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „S” w Pile 1981, członek Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „S” 1981, redaktor pilskich pism związkowych „Solidarność Chłopska” i „Gospodarz” 1981, działacz Polskiego Związku Katolicko-Społeczny, kustosz prywatnego Muzeum Pedagogicznego im. Kazimierza Sośnickiego w Gdańsku, prezes Stowarzyszenia Rodzin Katolickich w Archidiecezji Gdańskiej, laureat nagrody „Pro Ecclesia et Populo” 2002 (informacje uzyskane dzięki uprzejmości Pana Andrzeja W. Kaczorowskiego).

*Legitymacja Stanisława Bończa-Tomaszewskiego (ojca Autorki)
(ze zbiorów Teresy Klimek)*

*I Walny Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” Regionu Gorzów, kwiecień 1981.
Po lewej Teresa Klimek, w środku Zbigniew Bętko
(ze zbiorów Teresy Klimek)*

Od lewej: Stefania Hejmanowska, Teresa Klimek i Kazimierz Modzelan ze sztandarem Zarządu Regionalnego NSZZ „Solidarność”, 1987 (ze zbiorów Teresy Klimek)

Pogrzeb Edwarda Borowskiego, sierpień 1987. Od lewej widoczni: Marek Rusakiewicz, Stefania Hejmanowska, Zbigniew Wyszowski, Tadeusz Kołodziejcki, Kazimierz Modzelan, Franciszek Konaszewicz, Teresa Klimek (ze zbiorów Teresy Klimek)

①

15, XII. aresztowanie - wbrew

godz. 12³⁰ - Terere

godz. 13⁰⁰ - Annie

przemieście z Gowore

do Poznania na ul. Między

przyjeżdż. godz. 18⁰⁰,

Rozmieszczenie w szpital

Agneszka i Krystyna - 23

Annie i Terere - 22.

Pierwsza noc prawie

bezsenia. Oddalenie

ubranie na noc na korytarz

cały dzień nic nie

dostaliśmy do jedzenia

i piwa.

Z Gowore do Poznania

przewiozła nas w budzie

i pilnowała nas całą noc

z karabinem maszynowym.